

OSJEČKI ŠALJIVO-SATIRIČKI LISTOVI U ZBIRCI NOVINA MUZEJA SLAVONIJE

Izvorni znanstveni rad

UDK 070(497.5 Osijek)(091)"1892/1939"

Mr. sc. MARINA VINAJ

Muzej Slavonije

Trg Sv. Trojstva 6

HR - 31000 Osijek

Danas kad na svakom licu lebdi resignirani osmejak i epikurejska sladostrast za sve što se još nije dotakla njegovog kaputa i džepa, kad se iz svakog čoška kesi po jedna fizionomija današnjih tipova koji su pokriveni sa tisućama vela današnjega modernog društva, preko je potrebna jedna kao meteor nesmiljena satira. I zato će iz redova i između njih u našem listu izbijati oštra satira, a pored toga zdravi, laki, veseli humor, u kojem će najobilnije biti zastupan Osijek sa svim svojim pokretnim i nepokretnim notabilitetima.

Iz Uvodnika Buhe humorističko-satiričkog polumjesečnika 1/1920., br.1

Bogata novinska izdavačka djelatnost Osijeka započeta 1848. godine prvim novinama na njemačkom jeziku, vrlo rano je u svoju priču uplela i šaljive, humoristične, satirične listove, kako ih nazivahu urednici, izričući istinu na drugačiji način, premazanu lakoćom i dopadljivošću vica i dosjetke, kojom se vrlo često žešće izrugivala svakodnevicu od tzv. ozbiljnih novinskih tekstova.

Vrlo brzo nakon pojave prvih listova, koji su svojim počecima, vezani uz slobodu tiska, više bili nalik današnjim časopisima, donoseći podatke iz različitih područja, u Hrvatskoj se javljaju i prvi šaljivi časopisi, najčešće vezani uz gradske teme, osobe iz javnog i kulturnog života. Na humorističan, satiričan, a ponekad i sarkastičan način oslikana je svakodnevica, raskrinkane jalovosti gradske uprave, neuspjesi kulturnih priredbi, mane viđenih ljudi.¹

Na stranicama *Komarca*, *Kornjače*, *Buhe...* živi paralelni svijet grada, neopterećen uvriježenom uljudnom novinarskom retorikom... ta tko je kriv što Osijek još u dubokim dvadesetim nema električni tramvaj, što mu se ulice kupaju u glibu, a nestaju u mraku. Kako kriza gospodarska ili politička zalegne na Essekere, iznjedri se pokoji novi naslov. Daleko od želje da ponudi rješenje problema, najčešće anonimni analitičar ponudit će čitatelju smijeh kao rješenje problema. Ionako smo nemoćni mijenjati tokove ljudskoga nemara i gluposti, izrugujmo mu se, možda se netko i zacrvni.

Valja razlikovati tzv. šaljivo-satirične listove, koji u formi časopisa tjedno, dvotjedno ili pak mjesečno, uz

tadašnjoj proturauhovskoj atmosferi. Prestao je izlaziti dvobrojem 23 i 24 od 31. prosinca 1867.

Pravaši su se kao ni jedna druga stranka koristili satiričko-humorističkim listovima u političkoj borbi. Nakon "Zvekanu" slijede do kraja 19. stoljeća: "Vragolan", 1881.-86; "Bic", 1883.-85; "Novi bič", 1885.-86; "Trijes", 1885.-86; "Arhiv", 1886.-86; "Osa", 1887.-88; "Čuk" i "Štipovac", 1888; "Muha", 1897; "Stršen", 1889-1900. Tek 1901. godine pojavljuje se humoristički list "Satir" iz obzoraških krugova.

Novi zakon o štampi 1907. godine dao je nove poticaje stvaranju raznih oblika tiska, poglavito satiričko-humorističkog. Vjesnik te slobode su humorističko-satirične "Koprive" u Zagrebu, "Duje balavac" u Splitu (1908.), nešto prije "Knut" u Sremskoj Mitrovici.

"Koprive" izlaze 15. srpnja 1906. godine i izraz su slobode na granici s anarhičnim individualizmom. Pod udarom satire našli su se najviši autoriteti: visoko birokratsko društvo, vojska, crkva i sam car Franjo Josip I. Režimi komesarijata i rat 1914. posjekli su satiru i razvoj karikature. Novak, Božidar, Novinstvo Hrvatske do kraja 19. stoljeća; Novinstvo Hrvatske na početku 20. stoljeća // Almanah hrvatskog tiskarstva, nakladništva, novinstva, knjižarstva, bibliotekarstva s adresarom, Zagreb, Horizont press, 1997., str. 140, 158

¹ Prvi humoristični list u Hrvatskoj izlazi u Varaždinu 17. ožujka 1862. pod nazivom "Podravski jež", a izdavač mu je zagorski posjednik Dragutin Antolek-Orešak. Moto lista je "Kume, uzdaj se u se i u svoje kljuse". List se tiskao u Varaždinu u nakladi od 2000 primjeraka. Drugi broj lista nikada nije izašao. Varaždin je tada pretežito njemački grad, bio premalen da bi list mogao uspjeti.

Pet godina nakon toga, 17. siječnja 1867. Hrvatska stranka prava pokreće humorističko-satirički list "Zvekan". Izlazio je dvaput mjesečno, a stvarni mu je urednik dr. Ante Starčević. List je potpisivao Marko Manasteriotti. Po zamislima Starčevića Manasteriotti crta i prve karikature u nas. Zvekan je bio ideološko glasilo Stranke prava, začetnik njegova novinstva koje je prevladavalo hrvatskom političkom pozornicom sljedećih desetljeća. U listu je bilo malo humora, a mnogo političko-filozofskih rasprava, uz satiričke glose koje su pogadale neke političare i političke prilike.

Satira i karikatura bile su tada novosti u Hrvatskoj, pa je mnogo toga u "Zvekanu" ostalo neshvaćeno. List se nije mogao održati u

redovite rubrike donose uradke svojih stalnih i povremenih suradnika. Pojedine rubrike oponašaju ozbiljne listove, donoseći na naslovnici političke vijesti iz zemlje i svijeta, potom u gradskoj rubrici najvažnije događaje u gradu, spomenuta je i kultura, te sport. Polazeći uvijek od aktualne teme ili problema novinar - satiričar izvjestiti će, uvažavajući sve novinarske naputke, svoje čitatelje, koji će valjanu informaciju dobiti začinjenu osobnim, britkim komentarom. Upravo stoga su i prozvani izvjestitelji najčešće anonimni ili pak potpisani pseudonimom. Na udaru kritike gradske uprave ovi listovi bivaju često zabranjivani. Brzo bi potonuli u zaborav, ali bi se urednik nakon nekoga vremena javio ponovo novim naslovom, istog šaljivo satiričnog tona. *Oko satirično-humorističkih listova počinju se oblikovati skupine karikaturista koji traže i razvijaju svoj poseban stilski izraz. Ova listovi obično su izvanstranački, ali snažno društveno angažirani.*²

Kolika je snaga teksta šaljivih i šaljivo - satiričnih listova najbolje govore deseci naslova koji su se u razdoblju zamaha novinstva, uz brojna izdanja političkih listova dvadesetih godina prošloga stoljeća, pojavili u Osijeku. No, prihvaćenosti ovakvih listova umnogome je doprinio i satirički crtež i karikatura...*to je grana koja je potpuno zadržala svoje mjesto u društvu, ostala čista bez nadgradnje i afektacije, zato što se služi samo pisaljkom, ali je zato ona zadržala svoju aktuelnost i ostala snažna po djelovanju, kako u onim vremenima kada je istom počela da u razvoju čovjekove misaonosti svjetluca i palaca, tako i danas...Ona (karikatura, op.M.V.) može da bude prst uperen na destruktivan porok i opomena i bič. U svakom slučaju ona može da skine masku sa čovjeka i sa njegovih postupaka, onu zvaničnu ukočenost koju i patetiku iza koje ljudi, hotice ili nehotice, skrivaju svoje pravo lice i svoju slabost... obara karikatura iskrenog čovjeka razblaži i razveseli ga, takoreći duševno ga raskomoti i na kurje oči njegove izmorene duše (od trajnog laganja) ona navuče "komotšuhe)...Tirani i budale najviše se boje karikature.I oduvijek najpouzdanije mjerilo za samosvijest i samopouzdanje društva, države ili njezinih predstavnika, jeste stupanj do kojega podnašaju kritiku ili šalu, a netrpeljivost i nervoza uvijek su znak nečiste savjesti i povrijeđene taštine.*³

Brojni su likovni suradnici ostavili traga u šaljivim listovima Osijeka. Mnogi anonimni suradnici, na žalost, zauvijek su nestali iz likovnog života grada, dok su se mnogi, među njima i spomenuti Milan Tolić, afirmirali upravo karikaturoom.

Nije ovdje pošteđen niti jedan društveni sloj, niti jedno zvanje: od uglednih političara, kulturnih djelatnika, umjetnika, gospodarstvenika, do kućanica, osječkih "alapača "žicara", školaraca.

² Novak, Božidar, Isto, str. 158

³ Đ. P. Predgovor: Malo teorije albumu karikatura Milana Tolića, Osijek,1940.

Lamentiranja osječkih restorana, kavana i sastajališta bivaju pretočena u olovni slog listova kojih su se pomalo bojali Osječani, iščekujući i svoje ime u anagramu.

Drugu vrstu šaljivih povremenih tiskovina čine prigodni - najčešće pokladni listovi koji zažive u vrijeme fašnika, izvrnute stvarnosti i dopuštenih nepodopština vladavine Princa karnevala.

Tako *Pokladni list* za godinu 1925. ima izdavatelja i odgovornog urednika Gjuku s Papuka, dok na naslovnici pokladnog *Tukarca* iz 1933. godine čitamo moto: Iako su poklade

*Dani kad sve ljudi
Istini i našoj se
I mudrac ne čudi.*

Sve je dozvoljeno ovih ludih pokladnih dana, cenzure nema, jer... u *ovome zaljubljenom i veselom mjesecu povampiruju se političari, žene i mačke. Žene na pokladnim balovima, a mačke na gradskim krovovima, gdje uživaju slobodu svoje autonomije i samostalnosti. Ovo je mjesec starih frajla, koje u februaru imaju svoje imendane, a za rođendane im se ne zna. Mjesec februar odlikuje se pepelnicom koja će uvjeriti političare da su programi, osnove i sve političke maškerade samo pepeo pepelina pepela....* (Pokladni list za godinu 1925.)

Redoviti pokladni balovi, održavani u brojnim osječkim plesnim prostorima, često su svojim posjetiteljima uz obilje zabave dijelili ili pak prodavali prigodne, pokladne listove.

Izdvojimo, na kraju i šaljive đačke i omladinske listove od kojih su nam znani *Škljoca* (1902.), *Durhmarš* (1903.), te *Sumporača* (1911.), čiji se prvi broj nalazi u Muzeju Slavonije. *Sumporača hoće da unese međ đastvo zdrav humor, hoće da ga riješi crnih naočala, kojima ono promatra ovaj svijet. Jer današnje đastvo boluje. Nestalo je u njega humora - ako ga i ima, to se ovamo mogu brojiti one silne doskočice i šale koje su izvan svake granice pristojnosti....*

Pojavljuju se tako pristojni đački šaljivi listovi, koji pomičući ponekad vrlo strogu granicu pristojnosti, donose svoje uradke, u kojima šalom i dosjetkom nastoje privući čitatelje, ukazujući, poput ostalih listova ove vrste, na mane i pogriješke svijeta oko sebe.

Listajući po prošlosti Osijeka, ponajviše onoj zabilježenoj u lokalnim glasilima, naići ćemo na brojne zabave organizirane u pokladno vrijeme. Dobrovoljna vatrogasna društva Donjega i Gornjega grada, Osječko društvo obrtnika, pjevačko društvo *Kuhač* i brojna druga nudili su svojim članovima i svim drugim uvaženim gostima dobru zabavu...*Zabava će biti priređena u velikom stilu. Bit će tu bar, turska kavana, šaljiva pošta i mnoge druge atrakcije. Ovogodišnja će zabava natkriliti*

sva dosadanje i zato se je nadati da će prostorije svratišta "Royal" te večeri biti dupkom puna⁴

Svratište Royal, Hotel Central, dvorana Hrvatske gradske čitaonice u Donjem gradu, gostionica Topalovića mjesta su u koja su Osječani rado zalazili u vrijeme karnevala.

U dvorani Gradskoga vrta tradicionalno je održavan pokladni ples.

Tu se je skupila mila mladež i više starije gospode da jednu noć malo bečarski provede. Stom prilikom prodavale su se i novine *Narren Zeitung* i donijela blagajni nještoga sitniša. Isto vrijedi i za *Narren Zeitung* za godinu 1891 i novine *Der Lump* od godine 1892 i za *Nordlicht* za godinu 1902.⁵

Narren Zeitung glasilo prisutne i odsutne luckaste bratije, u dopušteno vrijeme krajnjih nepodopština izašao je u noći s ponedjeljka 17. na utorak 18. veljače 2000. godišta i 1000-tog broja. Vlasnik i izdavač ovih luckastih novina sam je Princ Karnevala, a odgovorni urednik *Glupi August*.

Događaji iz svijeta, Feljton, Gradska rubrika, Kazalište, umjetnost i Književnost, Pisma uredništvo, reklamni oglasi - njegujući formu *Die Drau*⁶ ili pak *Slavonische Presse*⁷, uz posve drugačije vijesti pisane urnebesnim perom Princa Karnevala.

Sl. 1 - Der Lump

1892. godine pokladni ples u Gradskome vrtu svojim posjetiteljima ponudio je pokladnik *Der Lump*. 19. veljače izašao je broj 3000, 4000-to godište. Ponovo je glavni i odgovorni urednik *Glupi August*, dok je *Lumpendruckerei* poznati osječki tiskar Carl Laubner.

Naslovnica *Lumpa* donosi zanimljiv lik- *Lump* - odrpanac, nevaljalac, podlac, najavljujući glasilo za društvo u reštu. *Gospoda smještena u zavodima Mitrovica ili pak Lepoglava imaju pravo na besplatni primjrak ovoga svetskog glasila*. Uredništvo razaslanje lista nalazi se u *Hotelu Šešin*, u drugoj ćeliji desno.

Na prvoj stranici najavljen je veliki *Lumpen Kongres* pod maskama koji će se održati 29. veljače i 1. ožujka.

Dnevna kronika, izvještaj s *Lumpen Balla*, *Himna Lumpaša*, te brojni crteži likova u odrpanoj odori, natečena zatamnjenog nosa. Vrijeme je lumpovanja, sve je naglavce, dok caruje Princ Karnevala, Lumpaš uređuje život grada. Sve rečenice, ma koliko grube, uvredljive bile, riječi su odrpanca, gradskoga klošara, no stanovnika grada koji ga poznaje u dušu, sve njegove svijetle točke i tamne pritajene kutke ljudske zlobe, nemara i gluposti.

Na pokladni utorak 1920. godine izašao je *Kazališni štakor: vrlo seriozan list za rješavanje neozbiljnih pitanja*. Vlasnik i izdavač ovog pokladnog povremenika je Hrvatsko narodno kazalište, a tiskan je u Prvoj hrvatskoj dioničkoj tiskari.

*Smirite se ne budite ljuti!
Ovaj list je jednostavna muha.
List koj' piše samo o reduti
I reklamom da napuni uha
Al što piše istina je sveta
U njem možeš naći posve točno, Što još nije
bilo ovog ljeta
U teatru. - Ne, - u doba noćno.*

Naslovnica sa secesijskom vinjetama nudi nam drugačiji karnevalski list. Sofisticirane šale prikupljane po kazališnim redutama⁸ i ostalim prostorima našeg teatra, složene pod naslovima: *Glasovi općinstva u osječkom kazalištu*, *Kazališni pabirci*, *Vodič po reduti*. Slike kazališnog života, kazalište u kazalištu, kada su svi na sceni: glumci, redatelji, pomoćni radnici i kritičari u neobuzdanom poklanom igrokazu.

Dvojezični *Tingl - Tangl: Internacionalni list sveukupnih gluposti čiju 1. broj sadržaje sve internacionalne gluposti počinjene do 17. veljače 1923. do 3 sata popodne*.

Ovaj broj je kako se navodi u uvodniku tiskan u 10.000.000 primjeraka u svim jezicima svijeta. *Izlazi u Osijeku u plesnoj dvorani i u slijedećim mjestima: Bombay, Kairo, Ceylon, Teheran, Singapur, Hongkong...*

⁸ reduta (franc.) krabuljni ples, Klaić, B, Rječnik stranih riječi, Zagreb, Nakladni zavod MH, 1980, str.1140

⁴ Najava obrtničke zabave s plesom objavljena u Hrvatskom listu 1924., 7. veljače u br.31

⁵ Iz ostavštine Osječanina Oskara Frimla Antunovića, rukopisne bilješke vezane uz Osječke novine

⁶ Die Drau: Organ für Politik und Volkswirtschaft, odgovorni urednici Wagner i Frank izlazila u Osijeku od 1868. do 1926.g, tiskom Carla Laubnera

⁷ Slavonische Presse, odgovorni urednik Carl Benda, izlazio u Osijeku od 1885. do 1928., tiskom Carla Laubnera

Sl. 2 - Tingl-Tangl

Kratke vijesti i obavijesti na njemačkom i hrvatskom jeziku, Industrija i obrt, te Mali oglasi uz Veliku senzaciju: Tajnim pregovorima uspjelo nam je predobiti gosp. Inž. Mitu da nam prepusti za današnju večer prvi električni tramvaj (dar Dr. Aladara). Isti vozit će iz gornjeg grada u gradski vrt. Da se nitko ne dosjeti, upregnut je pred taj tranvaj obični tramvajski konj, međutim oni koji će u ta kola sjesti, osjetit će kod vožnje jake električne udarce i guranje i pri tome odmah znati da se voze elektrikom. Svaka vožnja košta 1 dolar. Izdavač ovog pokladnika Osječka je ljevaonica koja na naslovnici u rubrici Brzjavi piše o uspjeljoj pokladnoj zabavi.

U nizu osječkih pokladnih uradaka nailazimo na Zabavni list kod kojeg se jedni zabavljaju, a drugi ljute - Ljevaoničko zvrndalo. U Hemerotecu Muzeja Slavonije sačuvan je tek br. 2 iz 1924. godine, drugog godišta. Odgovorni urednik je, kako čitamo, momentalno na dopustu, a Tiskara je radi tehničkih zapreka zatvorena.

Za pretpostaviti da je izdavač i ovog lista Osječka ljevaonica jer kao reklamu vlastitih viceva nudi iste - Izradjujemo iz prvorazrednog ljevanog materijala garantiramo da su smiješni i škakljivi.

I ovaj zabavni list najava je pokladne zabave Osječke ljevaonice željezare i tvornice strojeva d.d. u Gradskom

vrtu. Naslovnica donosi izvještaj o prošlogodišnjoj zabavi i ...Jednom riječi ljepše, veselije i zgodnije zabave nije bilo prošle sezone. Uz viceve, 93 nastavak romana Serloka Hochmeza: Kvava rukavica ili žrtva ljubavne zablude ili Tonček u škripcu, najavljena je i velika senzacija - moguć posjet Gospodina razbojnika i feltonista Čaruge predstojećoj zabavi.

Koliko su pokladne zabave bile zanimljive Osječani - ma svjedoči doista bogata zbirka prigodnih pokladnih listova sačuvanih u Zbirci novina muzejske Hemeroteke. Zasiurno ih je bilo daleko više, no sačuvan je samo djelić prigodnih glasila koja su najčešće izdavali pojedine osječke tvrke ili udruženja, najavljujući karnevalske večeri. Svi su listovi uz obilje zafrkantskog štiva na posljednjim stranicama donosili i reklamne oglase pojedinih osječkih tvrtki koje su im, najvjeroatnije dijelom i pripomogle pri financiranju tiska ili pak organizaciji zabave.

Primjer pokladnog glasila koje je većim dijelom niz osječkih reklama Pokladni je list za godinu 1925. Izdavatelj i odgovorni urednik je Gjuka sa papuka, a tiska se u Štampariji Antuna Rotta. Uredništvo i uprava Pokladnog lista nalaze se u Vili Šandor. A list, kako je najavljeno izlazi samo jedamput na godinu, za vrijeme poklada. List je ovo koji nudi rješenje mnogih gradskih problema, a uz moto

*Kako primaš tako vraćaj,
I šali zlo ne shvaćaj,*

Najavljuje novu stranku Fašnika Pokladića, jer opće je mišljenje da kod nas imade stranaka premalo, nudeći program iste, pozivaju da Tko se s nama slaže, neka se upiše u našu stranku, koja je osnovana u mjesecu februaru, t.j. mjesecu političkih gungula. Pokladni list u svojim će karnevalskim rubrikama dotaknuti sve gradske probleme. Direktnije i jasnije no ozbiljna glasila, ovaj će pravi gradski list iznijeti osječke boljke, uvijene u šareni celofan karnevalskog vica. Promjene u našem gradu:

1. Sudbeni stol pretvorio se u rezidenciju Jove Čaruge
2. Županijska oblast u policiju
3. Policija u besplatno prenočište Republikanaca
4. Banke u dvoranu za šišanje i brijanje
5. Magistrat u Dom za invalide
6. Bioskop i kina u akademije za provalnike
7. Kavana Central i Royal u apoteke
8. Grand Hotel u Burzu
9. Kasino u Monte Karlo
10. Birtije u cirkuse
11. Škole u fabrike proletera
12. Financijsko ravnateljstvo u mjesto za progonjenje Srba

Tko su bili autori tekstova ovog pokladnog izdanja nije mi znano, tek uz Osječane, list se dotiče i Požežana, donoseći Nečuvene izjave Čuvenih Požežana.

Pokladni list za godinu 1925 godinu svakako je jedno od najboljih pokladnih povremenika u Osijeku. Reakcije prozvanih nisu nam znane, no anonimni novinari miruju do slijedećeg broja. Tek na koncu jedna od brojnih reklama u pokladnom tonu - Poznata specerajska trgovina k crnom psu: Sve što treba kod Artura ima

*Kao usred Beča
Ta, da umre sto punica
Našlo bi se svijeća*

Osječki novinar Stjepan Frauenheim⁹ glavni je i odgovorni urednik pokladnog reportera Tukarac, koji se pojavio pokladnih osječkih dana 1933. godine. Moto ima i ovaj list:

*Iako su poklade
Dani kad sve ljudi
Istini i našoj se
I mudrac ne čudi.*

U uvodniku progovara *Tukaraški frulaš*, te stihovima oslikava stanje grada, njegova duha i morala, vlast i gospodu, politiku zabavu, poroke kulturu....*O tome ću svirat rado*

*U idućem broju
Ako neće "državni" mi
Razbit frulu moju*

*Takva jeste nam sudbina
Pokladna ko druga
Novinari - istinjari
Vonjaju ko kuga*

Nisu Osječani Abderićani....*Abderićani su imali mule koje su morale da trpe zbog budalaština svojih gospodara. Osječani nemaju takovih životinja, pa moraju sami da snose kuluk za planove raznih parkova, vodovoda, vijećnica, elektriku, kazalište, asfalt i druge stvari.*

Izbor mistera lude grada na Dravi, premda umotan u karnevalski celofan, nije blagonaklono dočekan od strane kandidata. Stilom i stihom prepoznatljiv Frauenheim nije odolio pokladnim izdanjem još se više narugati manama grada i njegovih stanovnika. Vlasnik i izdavač Tukarca: Konzorcij, predstavnik Ivan A. Pilko; tisak: Hatnik i Grau.

Pokladno posebni izdanje, koji izdaje grupa izvjestitelja, uređuje Vasa Svuković, a tiska Antun Rott, ml. pojavilo se 21. veljače 1939. godine. Za vlasnika odgo-

Sl. 3 - Tukarac

vorni urednik potpisan je Vlado Hafner, čiji potpis VLA-HA nalazimo ispod većine članaka. Milan Tolić i uredništvo *Kornjače* pojavilo se prigodnim fašničkim izdanjem koji u svom podnaslovu ističe - *Pokladne krofne pečene na vrućoj situaciji mjesto u masti, poslije likvidacije Stojadinove vlasti*, najavljujući veliki *rameraj* u Gradskom poglavarstvu. Burna situacija u Europi osjeća se i u gradu na Dravi.

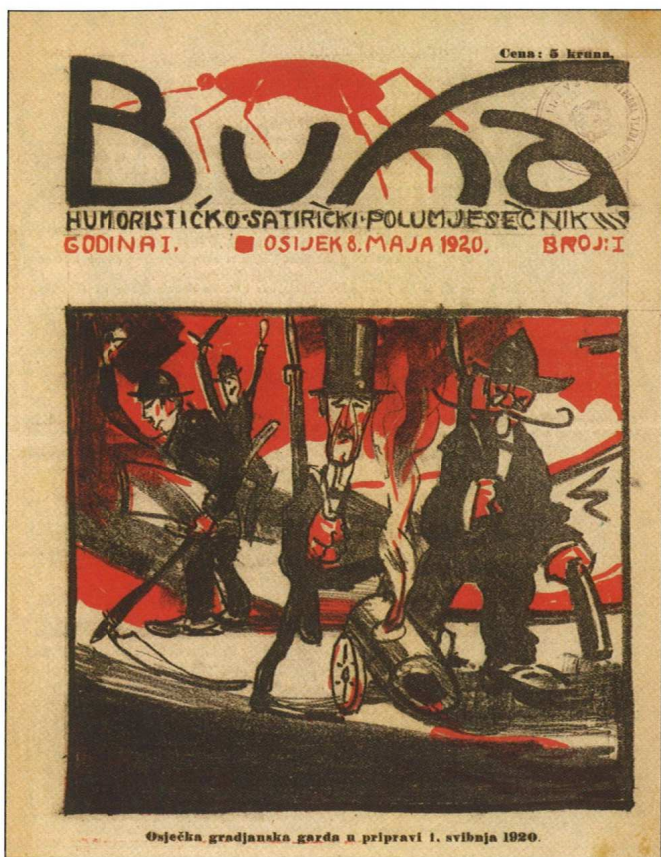
U pokladne dane svaki stanovnik Osijeka dobiti će svoje *vruće nadignuće* (krofne), uz najavu bronih reduta, prigodnog kazališnog i kino programa. Pokladnik se osvrće na gradske probleme, polemizira s Jugoslavenskom zastavom¹⁰, dotiče se tajanstvenih zbivanja oko osječkog Okružnog ureda, rješava problem prevelike potrošnje električne energije u Hrvatskom narodnom kazališu Tolićevom karikaturom, osvrće se na gostovanje slavne Gite Halasz u Osijeku. Uz mudre savjete za *Pepelnicu*, ludovanja nije na pretek, jer

*Vrijeme je tako
U kome se pakost
Smatra za jakost*

⁹ Stjepan Frauenheim, osječki novinar uređivao je *Slobodni reporter*: nezavisni tjednik, koji je izlazio u Osijeku od 1923. do 1928.; *Osječki reporter* istoga podnaslova, izlazio tijekom 1929., *Reporter*: tjednik za savremena pitanja, izlazio tijekom 1929., *Male novine (Reporter)*, istoga podnaslova, izlazile od 1931. do 1933., te *Hrvatski reporter*: tjednik za sva savremena pitanja, izlazio tijekom 1939. godine

¹⁰ Jugoslavenska zastava, glavni urednik Slavko Diklić, izlazila u Osijeku od 1931. do 1941., tiskom Štamparskog zavoda Krvavac i Pavlović

Te je i pokladni strip za 1939. nešto drugačiji od ranijih.....

Sl. 4 - Buha

U zbirci šaljivih osječkih listova sačuvan je prvi broj humoristično-satiričkog polumjesečnika *Buha*. Je li ovo i jedini primjerak tiskan u Tiskari Hrv. Štamparskog zavoda d.d. podružnica Osijek uredništvo kojega potpisuju dva slikara (vlasnik i izdavač Lj. Verner i drug; odgovorni urednik Josip Leović¹¹) nije nam znano, tek za vjerovati je da je *Buha* izazvala burnu reakciju u Osijeku, kako svojim izvrsnim likovnim priložima tako i tekstualnim uradcima. Nije slučajno što se prvi broj pojavio 8. svibnja sa crtežom *osječke građanske garde* u pripravi za 1. svibnja 1920. - dobrano naoružana skupina spremno dočekuje prvosvibanjske slavljenike. Najavljena u uvodniku, *Osječkim narodima i ostalim Jugoslavenima, politički potpuno slobodnih ruku*, donosi duhovite aforizme o pojedinim osječkim uglednicima, epigrame znanih (Matoš, Krklec) i manje znanih autora (Cigo), dosjetke i šale suradnika Buhe,

¹¹ Josip Leović, slikar, kipar i grafičar. Rođen 14.8.1885. U Osijeku, umro 22.1.1963. U Osijeku. Studira u Beču umjetni obrt i klesarstvo od 1909.-1911. Godine 1911.-1915. uči na Privremenoj višoj školi za umjetnost i obrt u Zagrebu. Profesori su mu: Crnčić, Kovačić, Čikoš Sesija. 1916. ponovo je u Beču, a 1917. kod Crnčića te se specijalizira u grafici. Od tada stalno živi u Osijeku. Bio je profesor crtanja na srednjim školama, kasnije restaurator i preparator u Muzeju Slavonije. Švajcer, O. Likovni život Osijeka u razdoblju od 1920. do 1930. godine// Osječki zbornik XIII. Osijek, Muzej Slavonije 1971., str. 275.

kojima se u rubrici Odgovori uredništva uzvraća na poslane radove.

Ono po čemu se *Buha* izdvaja iz sličnih listova koji slijede svakako su izuzetno zanimljivi i kvalitetni likovni prilozi¹². Crtež je ono što privlači čitatelja, od zanimljivog logotipa, karikature poznatog osječkog kulturnog djelatnika R.F. Magjera, prikaza redakcije *Buhe*.

Jesu li crteži uzrok mogućoj zabrani lista ili su pak umjetnici spoznali da *slobodne ruke Buhe* ne mogu biti takve.

Tri godine nakon *Buhe* Osječanima je pristigla još jedna napast - *Komarac - Izvanstranačka revija za sve humoristične i satirične probleme*. Kao vlasnik, nakladnik i izdavač potpisan je Konzorcij, a jedini i odgovorni urednik ovoga izdanja je Charlie Chaplin. *Komarac* se tiska u Prvoj hrvatskoj dioničkoj tiskari. Prvi broj izašao je 8. prosinca 1923., a posljednji sačuvan u Muzeju Slavonije je broj 8. tiskan 24. svibnja 1924. godine. *Jedini osječki šaljivi list donosi ilustrovani humor i duhovitu satiru. Novosti iz grada, okolice i dalekog svijeta u humoru i satiri*. Uz poziv na pretplatu, redovit je i poziv na suradnju.

Listajući stranice *Komarca* i iščitavajući potpise uz radove uočavamo izuzetno velik broj suradnika. *Naše suradnike umoljavamo za što izdašnije šiljanje kratkih humorističnih crtica, te sitnih aktualnih šala kojih se sada rade na pretek. Lokalne dobre stvarce, popraćene eventualno s karikaturama markantnijih ličnosti, uvijek rado primamo*. Krijući se iza pseudonima autor izlaže svoju priču, bez straha od reakcije okoline, koju vrlo često žestoko kritizira. *Re., Ženožder, Faun, E.N., P.Ve.* ...samo su neki od suradnika. Poput ozbiljnih novina onoga doba i *Komarac* ima svoj uvodnik. Njega redovito potpisuje *Charlie Chaplin*, koji se svojim pismom Osječanima javlja iz New Yorka. Uz brojne šale suradnika svaki broj ima i svoju osječku priču, lokalni problem - konjskog tramvaja, blatnih ulica, poslijeizbornih priča, jer *Što ima Osijek?*

*Nitko nema što Osijek imade
Osijek ima izobilje blata
Ima dosta Švaba i Madjara
Osijek ima, zbog čega mu slave
Po svem svijetu širokome puče
Ima krasan elegantan tramvaj
Koga kljuse električno vuče.*

Na naslovnici se redovito pojavljuje aktualna karikatura. Političku karikaturu potpisuje *E.N.*, a vrlo

¹² Slikar Ljubo Verner imao je samostalnu izložbu karikatura u travnju 1920. u Osijeku. Josip Leović prvi put se samostalno na izložbi javio 1918. godine. Slijede potom izložbe 1919., 1921., 1922.,...Švajcer, O. Likovni život Osijeka u razdoblju od 1920. do 1930. godine// Osječki zbornik XIII. Osijek, Muzej Slavonije 1971., str. 277

često kao likove uzima Pašića i Radića. Pojedini brojevi *Komarca* imaju svoju tematsku odrednicu. Tako u vrijeme suđenja najvećem slavonskom razbojniku, siječanjski broj u podnaslovu nosi: *Čarugin broj, Pokladni broj, Vrijeme korizme*, te *Uskršni broj* sa zanimljivom karikaturnom pisanica na kojima iščitavamo *Diktatura, Korupcija Pribac i Pašić*.

Napomenimo da broj dva potpisuje urednik R. Müller, kao i treći broj, s imenom u anagramu üRIMle. Od broja četiri odgovorni urednik je I. Kovačević, a od broja pet *Komarac* se tiska u tiskari A. Rotta.

Komarac je, prateći reakcije ostalih osječkih listova, bio izuzetno čitan. Kombinacija političke zanimljivosti, osječkih pikanterija, lakih šala i dobrih crteža zainteresirala je Osječane, ali i otvorila vrata novim naslovima.

Gotovo u isto vrijeme pojavilo se i *poučno i humoristično glasilo Potkova*. Vlasnik, odgovorni urednik i tiskar ovog novog osječkoga lista je A. Nagoda, a uprava se nalazila u Pejačevićevoj ulici. Prvi broj ugledali su Osječani na Božić 1923. godine. U uvodniku, najavljujući program lista, odriče bilo kakovu vezu s već postojećim šaljivim listovima, *što se pako politike tiče, nećemo politizirati, jer smo se već odmah odlučili, da p.n. čitaocima samo poučne i humorističke članke donosimo, i tako čitajući "Potkovu" ugodnu i poučnu zabavu prirediti. Potkova će izlaziti svaku nedjelju u 8 sati ujutro*.

20. siječnja 1924. godine - nova *Potkova*, novi logotip i Uvodnik u kojem čitamo da je od stare *Potkove* tek urednik redakcije ostao isti dok su suradnici, karikaturisti i humoristi *sve od temelja novi*. Najveći dio novog šaljivog lista čine šale, dopisivanja, ne uvijek uljudna, s brojnim osječkim listovima, no najzanimljivije su karikature na naslovnici svakog broja, koje najčešće potpisuje Puh - od hodočašće Jovi Čarugi, preko stratišta na osječkom glavnom trgu i natpisa - *Pametnije je bez glave hodati, nego još i za nju porez platiti*, do bolnog električnog tramvaja, koji na naslovnici Uskršnog broja Osječanima izlazi iz pisanice.

*Potkovu kad pročitaš grud se
Nadme poput kakvog mijeha,
Jer Potkovu kad pročitaš krepat
Češ od samoga smijeha.
Ne šalite se ljudi dragi, nego
Brzo ajte
I još danas na Potkovu pretplatit
se dajte.*

Ukupno je sačuvano devet brojeva *Potkove*, šaljivog lista lakog humora i britkih karikatura. Posljednji broj u Hemeroteci Muzeja Slavonije je od 8. svibnja 1924. godine. Jesu li politička karikatura ili pak nedostatna sredstva stanjili *Potkovu*, ili se, poput brojnih ozbiljnih osječkih glasila, jednostavno ugasila?

Kažu da je jedan od uzroka iseljavanja naroda iz Slavonije, što u cijeloj Slavoniji nema šaljiva izvanstranačkog lista, pa smo eto mi odlučili da razveselimo ovu zemlju i odvratimo narod od seljenja. Drugi je uzrok taj, što se za šalu i satiru još ne plaća harač, pa eto hoćemo da izrabimo i tu pogodnost, dok se nije sjetio naš slavni ministar Dvanajstina, pa i nas oporezovao. Treći je uzrok taj, što je sramota, da ne izlazimo. Aktivno može suradivati svaki pismeni gradjanin iz sve Slavonije, a pasivni će suradnici biti svi znameniti i neznameniti Hrvati bez razlike vjere, narodnosti i znamenitosti. Čitamo u uvodniku novog šaljivo-satiričnog lista naziva Ništa.

Novi list znatno je manjeg formata od svojih predšasnika, a moto *Sjeti se čoeče, da si ništa i da ćeš doći u ništa* stoji iznad teksta. Zanimljive crteži i karikature, te gorući problemi grada, vijesti iz svijeta, Pismo iz Brazilije, te kutak dadaističke poezije. Naslovnica donosi *Skupštinu osječkih tramwajskih konja*, a ispod karikature znanog Osječanina stoji u anagramu *Pujo Lein, osječki terorista (Plein, Lujo)*, Rubrika *Varnice iz tudjih glava* donosi nesuglasice osječkih novina, čitamo i kazališne vijesti, *Istočno blago iz Broda na Savi*, te *Vukovarski vis-a-vis*. Posljednja stranica donosi karikaturu preuzetu iz *Straže*¹³ - *Straža na smrznutoj Dravi*. Je li *sljedeći broj* izašao sa više slika, sa više boja i sa više stranica, ne znamo, jer Muzej posjeduje tek prvi broj tiskan 13. prosinca 1925. godine. Vlasnik: *Niko*; Izdavač: *Uzrok i posljedica*; Odgovorni urednik: *Slučaj*. Tisak: *Štamparija Antun Rott*

Iste godine (1937.) pojavila su se u Osijeku dva lista slične koncepcije, ali i jezičnog i likovnog izričaja. *Kornjača* i *Krokodil* svakako su dva najkvalitetnija osječka humoristično-satirična lista između dva rata. Prateći, gotovo u cijelosti koncepciju tadašnjeg najčitanijeg i najcjenjenijeg osječkoga dnevnika - *Hrvatskog lista* - suradnici ova dva dvotjednika prate i rubrike tadanjeg osječkoga dnevnika, nastojeći stvoriti *ozbiljne novine za satiru i zabavu*.

Porast kvaliteta tiska i pojava fotografije nisu zaobišle niti ovu vrstu novina. Po reakcijama u tadašnjim ozbiljnim listovima i *Kornjača* i *Krokodil* imali su široki krug čitatelja.¹⁴

Prvi broj *Kornjače* pojavio se u Osijeku 28. svibnja 1937. Najavljen je da *Izlazi u Osijeku svakog drugog petka iz Drave. Izdaje ga grupa "Drž-ne daj"*, a urednik je *Ivo Rakarić*. Pojavila se je, istina, u ova tmurna vremena, kada mladež više ne ljubi nesretno, jer nema zato vremena, kada usidjelice ne uzdišu više čeznutljivo, kada se cio svijet dosađuje od "prevelikog blagostanja i spokojsva".

¹³ *Straža*: glasilo Narodne radikalne stranke, glavni urednik Jovan kockar. Izlazila u Osijeku 1919.-1927, tiskom Tiskare A. Rotta

¹⁴ Zanimljivo je napomenuti da su u priručnicima koji se bave povijesti novinstva zabilježena tek ova dva lista kao primjeri humorističnih glasila u Osijeku.

Sl. 5 - Kornjača

Uvodne stranice donose vijesti iz zemlje i svijeta. *Kornjača* nudi svoju pomoć u rješavanju zategnutih odnosa između srbijanske Udružene opozicije i vodstava HSS-a.

Na planu svjetske politike aktualizirana je Frankova zasluga za arheologiju u Baskoj, koja je njegovom zaslugom pretvorena u arheološko nalazište.

Politički problemi države i svijeta bivaju aktualizirani satiričkim tonom vrsnog poznavatelja situacije. Jednako tako i lokalni problemu grada - neriješen problem tretiranja komaraca (!!!), besparica, neuređenost gradskih ulica, strah od nadolazećih ratnih godina.

Poput rubrika *Hrvatskoga lista* i *Kornjača* nudi smotru lijepe i napredne djece, koju dakako, čine poznati Osječani u izvrsnim karikaturama Milana Tolića. Spomenimo i pojavu *humorističkog romana u stripovima Čiča Roka iz Otoka*, svakako jednog od najranijih osječkih stripova. Svoju rubriku esekerskih svaštica ima i već spomenuti Luj Plein. Na kraju lista pratimo rubriku *Vjerovali ili ne*, te *Male oglase* iz koje izdvajamo oglas koji potpisuje uvaženi dr. M. Pinterović - *Traži se dobar korteš koji umije vješto braniti narodno jedinstvo i tezu o tri naroda. Plaća po pogodbi.*

Od broja dva odgovorni urednik *Kornjače* postaje Milan Tolić, a tiska se u Štamparskom zavodu Krbavac i Pavlović.

Kocephijski list i dalje njeguje svoje rubrike, uz

novine: *Kornjačina* pošta upućena uglednim i manje uglednim Osječanima: Podnačelniku, arhitektu Aksmanu, Uredištvu Jugoslovenske zastave.

Pratimo i burne reakcije, čak i prijetnje zabranom izlaza, ne ukroti li *Kornjača* svoje ubojito pero.

Isticanje ratnog ludila i euforije, onih koji napreduju, počela se osjećati i u gradu na Dravi. Ogorčenost ratnim plamenom koji se sve više razbuktava na svojim stranicama redovito donosi *Kornjača*. Posljednji 10. broj sačuvan u Muzeju Slavonije, izmijenjenog logotipa, donosi na naslovnici karikaturu Napastovana Evropa, dok je na sredini crtež - Svečana priredba u gradu Osijeku, u kojoj su istaknuti simpatizeri novog poretka, te reakcije Osječana.

Sl. 6 - Krokodil

Krokodil roni svoje suze, u Osijeku svakog drugog petka.

I, doista, logotip ovog brata blizanca *Kornjače* i prikazuje krokodila u suzama. Ne, slučajno. Vremena za Osječane nisu bajna, te grupa "Povuci-potegni", koja uređuje list svojim sugrađanima ne nudi iluzije. Najraniji sačuvani broj je br. 3 izašao u petak, 25. studenog 1937. Potpisuje ga izdavač i urednik Stanislav Defar, a tiskao se u Tiskari Friedman.

Naslovnica i ovog lista posvećena je ne tako dalekim ratnim temama. Slijede *Gradske vijesti*, *Galerija malih i velikih Osječana*, *perom Milana Tolića*, *Narodne poslovice u riječi i slici*. Rubrike: *Književnost i umjetnost*, *Pravni savjetnik*, *strip Osječke opservacije čike Krokodika Krokodilovića*, *Sportske vijesti*, te *Ispred i iza kulisa* (osječkoga kazališta, dakako)

Vrlo često potpisi ispod *Krokodilovih* članaka odgovaraju onima *Kornjače*.

Iz 1937. sačuvan je i broj 5. - kojem za vlasnika i uredništvo odgovara Mirko Streitenberger. Ovaj Božićni broj donosi na naslovnici karikaturu s dvije različite proslave. Tekst glasi: *Mir ljudima dobre volje, u Kini se narod kolje*. Zanimljiva je *Ozbiljna riječ* imenom i prezimenom potpisano novinara Stanislava Defara koji reagira na pisanje beogradskih glasila koji list *Krokodil*, kao i *Kornjaču* proglašavaju komunističkim glasilima, huškajući, kako kaže, vlast protiv njih. Odbijajući ovakove tvrdnje potpisani novinar najavljuje mogući sudski rasplet.

Ova izjava jednog od novinara *Krokodila*, znakovita

je upravo stoga što je ovaj list svakim novim brojem mijenjao i glavnoga urednika.

Broj 2, iz 1938. potpisuje Matej I. Pintar, dok su posljednji brojevi (6-10) izašli ispod pera već poznatog novinara Stjepana S. Frauenheima. *Poziv na pretplatu: Krokodil će i dalje stajati iznad svih političkih partija i uskogrudnih partijskih koncepcija, te će kao i do sada, kroz šalu i satiru donositi najaktualnije događaje u riječi i slici, iz svih grana dnevnog i političkog života.* Novi Krokodil skida teške ratne teme, te se više okreće problemima grada. Uz obilje priča *Made in Osijek*, Frauenheim, vraća šalu u list, pitalice, donosi strip *Petrica Kerempuh na putu oko svijeta*. Zanimljiva je rubrika tiskarskih pogrešaka iz domaćih i stranih novina. Karikature i crteže potpisuje D. Milivojević, a brojni su i *uvezeni* crteži.

Posljednji broj *Krokodila* koji posjeduje Muzej Slavonije je broj 10 od 10. lipnja 1938. godine. Za vjerovati je da je to uistinu i posljednji broj. Mijene urednika i koncepcija, klevete i prijetnje, samo su nastavak humoristično-satiričnog stila, koji se preuzet iz svakodnevice, na neki način u nju i vratio.

Posljednje satirično izdanje tiskano u Osijeku prije Drugog svjetskog rata, a koje se čuva u Zbirci Muzeja Slavonije je *Čičak - hrvatski tjednik za humor i satiru*. Izdavač i vlasnik ovog tjednika je *Grupa za izdavanje Čička*, a tiskan je u Tiskari Antuna Rotta.

Sl. 7 - Čičak

Odgovorni urednik je Vlado Hafner, znan od ranije kao suradnik *Kornjače* i *Krokodila*.

Prvi broj *Čička* nosi nadnevak 24. studeni 1939. Muzej Slavonije posjeduje još dva broja (br.2 od 2. prosinca 1939., te br. 4. od 23. prosinca 1939.).

Najavljujući novi tjednik uredništvo se obraća čitateljima: *Jedna od pozornica na kojima će se od sada propagirati vječni smijeh - hrvatski smijeh - ima da bude naš "ČIČAK"....Bivši naši politički glumci sada su prisiljeni da budu publika....prisiljeni su da promatraju ono, što ih je dovelo na niveau, koji ih je učinio tako sićušnim, - upravo smiješno sićušnim....Mnogi pokušavaju još sada da kabanicu okrenu - ali čim se koji drzne da to pokuša- pik...i već će ga "ČIČAK" lupiti po*

prstima, na sveopći smijeh onih koji su dugo na to čekali..

Uredništvo spominje i *Kornjaču* i *Krokodila*, koji su...*čudnim stjecajem okolnosti predali svoja jadra izmučena tijela majčici zemlji... A Čičak se, eto rodio da osveti preranu smrt svoga brata i sestre.*

Doista, osvetoljubiv duh, *Čička* zamjetan je u svakom broju. Gotovo svaka bodlje usmjerena je prema nekom od političkih protivnika. Ponajviše urednik obračunava s Frauenheimom, spočitavajući mu njegovu jugoslavensku orijentaciju, prozivajući pisanje *Reportera*. Vrlo često na meti *Čička* je i *Jugoslovenska zastava*, te njezini novinari. Došlo je neko drugo vrijeme, ističe urednik. I u mijeni političkih prilika *Čičak* donosi vijesti iz svijeta, narodne poslanice, izvještava o kazališnim događanjima, gradskim okupljanjima.

Ističe kandidate na mjesto načelnika, te delegacije koje ih imenuju :

*Klub hrvatskih književnika i umjetnika -
Miroslava Krležu
Komarci - dra Pinterovića
Slobodni zidari - Viktora Pentza*

Iz rubrike *Narodne pitalice* tek jedna: *Tko je to: nekad je velik i gorostas bio, a sad je od makova zrna manji, svojim je protivnicima ljutu zimu proricao, a sada se na njoj smrtao, svojim je protivnicima zamku priredio, a sam je u nju upao?*

(Milan Stojadinović)

Začudno je, doista, koliko se duh jednoga grada obremenjen političkim prilikama i neprilikama oslikava u olovnom slogu novina. Onaj tko umije čitati, isčitati će gomilu podataka iz samo par rečenica, prošećući tek pogledom po deblje otisnutim naslovima. Šaljivi listovi, prečesto na margini zanimanja istraživača, kako onih koji slažu mozaik uzroka i posljedica nedaleke nam prošlosti, tako i onih koji se bave karikaturom, napose političkom.

Svako vrijeme ima svoje šaljive uradke, svoje zafrkante i lumpaše, svoje buhe i komarce, svoje pokladne oglase i fašničke proglose.

Možda danas, više nego ikad, valja ih čitati, pratiti kako bezazlena dosjetka, šala i vic, postaju sve teži, znakovitiji, pa i opasniji. Koliko je teških političkih prozivki bilo upućeno vlasti, stilom zafrkantskog crteža, izriječom pripitog *Essekera* koji izlazi iz Kavane Central. To je bilo tada-nakada. A danas? Pisac ovih redaka ne može se oteti dojmu da bi se danas i te kakova galerija dala složiti.

Humoristično-satirički listovi Osijeka, nevelika zbirka muzejske Hemeroteke čeka svoje čitače, aktualnija nego ikad. Možda i ovom vremenu, našem Osijeku može ponuditi zabavu. I nešto više od toga.

GRAĐA I LITERATURA

Anali leksikografskog zavoda FNRJ, Građa za bibliografiju jugoslavenske periodike sv. 2., Zagreb, JAZU, 1956.

BELAN-Simić, A., Novine // Hrvatski leksikon sv. 2, Zagreb, Naklada Leksikon, 1997.

BÖSENDORFER, Josip, Povijest tipografije u Osijeku // Građa za povijest književnosti hrvatske, knj. 14, Zagreb, JAZU, 1939.

FRIML-Antunović, Oskar, Rukopisne bilješke - pohranjene u Hemeroteci Muzeja Slavonije

HORVAT, Josip, povijest novinstva Hrvatske, Stvarnost, 1962.

KLAIĆ, Bratoljub, Rječnik stranih riječi, Zagreb, Nakladni zavod MH, 1981.

MALBAŠA, Marija, Povijest tiskarstva u Slavoniji, Zagreb, Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1978.

NOVAK, Božidar, Novinstvo // Almanah hrvatskog

tiskarstva, nakladništva, novinstva, knjižničarstva, bibliotekarstva s adresarom, Zagreb, Holding press, 1997.

PERŠIĆ, I., Sto godina hrvatskog novinstva // Obzor: Spomen knjiga, Zagreb 1935.

PLEVNIK, Božidar, Stari Osijek, I. C. Revija, 1987.

POŽAR, Petar, leksikon povijesti novinarstva i publicistike, Split, vlastita naklada, 2001.

ŠVAJCER, Oto, Likovni život Osijeka u razdoblju od 1920. do 1930. // Osječki zbornik br. 5, Osijek, Muzej Slavonije, 1971.

TURKOVIĆ, H., Novinarstvo // Hrvatski leksikon, sv. 2, Zagreb, Naklada Leksikon, 1997.

VINAJ, Marina, Hemeroteka // Blago Muzeja Slavonije, Osijek, Muzej Slavonije, 1997.

VINAJ, Marina, Povijest osječkih novina 1848.-1945. , katalog izložbe, Osijek, Muzej Slavonije, 1998.

VINAJ, Marina, Građa za bibliografiju osječkih novina 1848.-1945. Magistarski rad, 2001.

OSIJEK SATYRICAL MAGAZINES IN THE COLLECTION OF NEWSPAPERS OF THE MUSEUM OF SLAVONIA

SUMMARY

In the newspaper collection of the Museum of Slavonia there are about 20 satirical magazines from Osijek. Many of these magazines haven't been found either in reference books dealing with history of newspapers or in those dealing with cartoons.

The period to which the above magazines refer is the end of the 19th century until the beginning of the Second World War.

There is also a collection of carnival magazines that had been published on the occasion of the carnival and they were announcing numerous costume parties in Osijek at the time of the carnival.

Among other magazines there is *Der Lump* (1892) and a *Carnival Newsletter for the year 1925 (Pokladni list za godinu 1925)*, presuming that they had been published regularly and there is also a *Special Carnival Newsletter for the year 1939*.

The purpose of these magazines was to cheer the citizens of Osijek up and to make them, at least for a while, forget every day worries and problems.

Another collection contains regular editions of satirical weekly magazines which, apart from fun, answered many questions and dealt with problems in the

city in an original way. In these magazines (usually published every two weeks) the anonymous critics-satirists mocked human stupidity, negligence and hypocrisy. Without exceptions, everyone could expect to see his name in the anagram. Very often, the magazines had been banned by local authorities, but in spite of that, they were published on regular basis until the beginning of the Second World War. Here are some of them: *Buha* (Flea, 1920), *Komarac* (Mosquito, 1923), *Potkova* (Horseshoe, 1924), *Kornjača* (Turtle, 1937), *Krokodil* (Crocodile, 1937) and *Čičak* (Thistle, 1939).

Apart from satirical texts, there were also cartoons in the magazines, some of which were works of renowned authors.

School magazines, or more precisely one of them preserved in the collection *Sumporača* (1911), show the ability of school children to express their thought in a funny and satirical way, but obeying the rules of school moral.

On the pages of these magazines maybe even more real picture of the city at that time could be find. The text, funny and witty, could offer true information to real readers. It might give them an idea to do something similar. Even today, those magazines would have many readers in Osijek.